

Manos Loizos: Halkın Bestecisi

Asim Murat OKUR

Yirminci yüzyıl Yunan müziği denince akla ilk gelen dev isim Mikis Theodorakis olsa da aynı derecede derin izler bırakmış bir başka deha vardır: Manos Loizos. Türkçe karşılığı “halkın bestecisi” anlamına gelen bu sıfat, onun müziğinin özünü tarif eder. Theodorakis’in müziği büyük tarihi destanlara, kahramanlıklara ve epik mücadelelere eşlik ederken, Loizos’un notaları sıradan insanın gündelik hayatına, mahalle aralarına, aşklarına, hüznlerine ve küçük direnişlerine dokunur. 22 Ekim 1937’de İskenderiye’de başlayan ve 17 Eylül 1982’de Moskova’da oldukça erken biten bu hayat, Yunan toplumunun kolektif hafızasına kazınmıştır. Bu yazı, Loizos’un yaşamını, sanatını ve onu “halkın bestecisi” yapan insani ve politik duruşunu inceleyecektir.

İlk Notalar: İskenderiye’den Atina’ya Sürgün ve Arayış

Manos Loizos, görece varlıklı, Kıbrıs ve Rodos kökenli bir ailenin çocuğu olarak Mısır’ın kozmopolit şehri İskenderiye’de dünyaya geldi. Bu çocukluk, ona ileride müziğinde hissedilecek Akdeniz’in sıcaklığını ve diaspora kimliği kazandırdı. Müzikle ilk ciddi teması, 14 yaşında istediği keman ve ardından başladığı müzik okulu oldu. Ancak otoriter bir hocaya tahammül edemeyip okulu bıraktı ve kendi kendine piyano ve keman çalışarak ilk melodilerini üretmeye başladı.

1955’te üniversite eğitimi için Atina’ya gelişi, hayatının dönüm noktası oldu. Eczacılık, ardından yüksek ticaret okulu... Hiçbiri onu tatmin etmedi. 1960’ta, babasının gizlice gönderdiği parayla geçinmeye çalıştığı, yokluk içinde yaşadığı, arkadaşlarının kanepelerinde yatıp yemek karşılığı garsonluk yaptığı bir dönemde, nihai kararını verdi: Kendini sadece müzikle ifade edecekti.

Sanatsal Yükseliş ve Dostluklar: Papadopoulos ile Yol Arkadaşlığı

1960’ta, Federico Garcia Lorca’nın bir şiirinden bestelediği “To Tragoudi Tou Dromou” (Yolun Şarkısı) ilk eseri oldu. Asıl çıkışını ise 1962’de kurulan Yunan Müziği Dostları Cemiyeti (SFEM) sağladı. Burada Mikis Theodorakis, Dionisis Savvopoulos ve Maria Farandouri gibi isimlerle tanıştı. SFEM orkestrasını yönetirken hem deneyim kazandı hem de görünürlüğü arttı.

Ancak onun sanatını doruk noktasına taşıyacak olan, 1966’da tanıştığı söz yazarı Lefteris Papadopoulos ile kurduğu efsanevi dostluk ve iş birliği oldu. Bu ikili, Yunan müziğinin en unutulmaz şarkılarını birlikte yarattı. Papadopoulos’un lirik, derin ve toplumsal göndermelerle dolu sözleri, Loizos’un sıcak, akılda kalıcı ve duygu yüklü melodileriyle buluştu. 1968’de çıkan ilk albümü “O Stathmos” (İstasyon), bu iş birliğinin ilk meyvesiydi ve büyük bir başarı getirdi. Albümü yorumlayan Yorgos Kalatzis, Loizos’un müziğine hayat veren ilk önemli ses oldu.

Diktatörlük Sınavı: Sürgün, Sansür ve Politik Duruş

1967'deki Albaylar Cuntası, tüm Yunan aydınları gibi Loizos'un hayatını da altüst etti. Theodorakis ve Savvopoulos'un tutuklanmasının ardından, eşi ve kızıyla İngiltere'ye kaçtı. Ancak orada

deneyimlediği yalnızlık ve parasızlık onu altı ay sonra Yunanistan'a dönmeye zorladı. Döndüğünde, Papadopoulos'un evinde iki ayrılmaz dost saatlerce sansürün gölgesi altında şarkılar üzerine çalışıyordu.

Bu dönemdeki eserleri, açıkça politik olmaktan ziyade, metaforik bir dil ve derin bir kavrayışla direnişi anlattı. Cunta tarafından sansürlen şarkıları oldu. 17 Kasım 1973'teki Atina Politeknik Direnişi'nin hemen öncesinde, güvenlik güçleri tarafından tutuklanıp 9 gün hapse atılması, onun rejim için ne kadar "tehlikeli" görüldüğünün bir göstergesiydi. 1974'te çıkan "Kalimera Ilie" (Günaydın Güneş) albümü, bu karanlık dönemin ardından gelen umudu yansıtıyordu. Cuntanın devrilmesiyle birlikte, sürgün tedirginliği sona erdi ve sansürlü şarkılarını nihayet özgürce yayımlayabildi.

Sanatının Zirvesi: Halkla Buluşan Melodiler

1970'ler, Loizos'un verimliliğinin ve popüleritesinin zirvesiydi. 1970'teki "Thalassografies" (Deniz Yazıları) albümü, Kalatzis ve yükselen yıldız Giorgos Dalaras ile çalıştı. Bu albümdeki "Sevah O Thalassinós" (Denizci Sevah) şarkısını ilk kez kendi yorumladı. 1971'deki "Nahame Ti Nahame" (Olsaydı Ne Olsaydı) albümü ise modern Yunan müziğinin kilometre taşlarından biri oldu. Albümde yer alan enstrümantal "To Zeimbekiko Tis Evdokias" (Evdokia'nın Zeybeği), sadece bir film müziği değil (Alekos Damianos'ın "Evdokia" filmi), aynı zamanda tüm bir dönemin acısını, tutkusunu ve asaletini anlatan evrensel bir beste haline geldi.

Loizos, müziğini farklı seslerle buluşturmakta ustaydı. Haris Alexiou için hazırladığı "Ta Tragoudia Tis Haroulas" (Harula'nın Şarkıları) albümü, Alexiou'nun kariyerini zirveye taşıırken, Loizos'un yetenek keşfetmekteki maharetini gösterdi. Giorgos Dalaras ile yaptığı "Ta Tragoudia Mas" (Şarkılarımız) albümü ise sendikal mücadeleyi anlatan ve 100.000'den fazla satan, işçi sınıfının marşlarıyla dolu bir başyapıttı. 1980'de Dimitra Galani ile üzerinde çalıştıkları "Gia Mia Mera Zois"

(Bir Günlük Hayat İçin) albümdeki "Se Akoloutho" (Seni Takip Ediyorum) şarkısı, Loizos'un hem yazıp hem de söylediği unutulmaz bir aşk şarkısı oldu.

İdeolojik Kökler ve Son Proje: Nazım Hikmet’e Mektuplar

Loizos’un politik duruşu, hayatının her alanına nüfuz etmişti. Yunanistan Komünist Partisi’nin aktif bir üyesiydi. Şarkılarında Che Guevara’ya ve işçi sınıfı mücadelesine yer verdi. Ancak onun politik ifadesi, her zaman insani ve lirik bir tondaydı. Sanatının son büyük projesi, bu duruşun ve kültürel ufkunun bir göstergesiydi: Yannis Ritsos’un tercüme ettiği Nazım Hikmet şiirlerini bestelemek. Müzik şirketlerinin “satmaz” kaygısına rağmen, ısrarla üzerinde çalıştığı bu proje, 1982’de “Grammata Stin Agapimeni” (Sevgiliye Mektuplar) adıyla 14 şarkılık bir albüm olarak yayınlandı. Bu albüm, sadece Yunan ve Türk şiirinin buluşması değil, aynı zamanda Loizos’un enternasyonalist ruhunun ölmeden önce tamamladığı son büyük eseri idi.

Erken Gelen Son: Bir Efsanenin Doğuşu

Manos Loizos, hayatını adeta hızlandırılmış bir film gibi yaşadı. Günde beş paket sigara, alkol ve düzensiz yaşam tarzı, sağlığını hızla tüketti. 1981’de kalp, böbrek ve tansiyon sorunlarıyla hastaneye kaldırıldı, ancak yaşam tarzını değiştirmede. 8 Haziran 1982’de ilk beyin kanamasını geçirdi. İyileşme umuduyla gittiği Moskova’da, 7 Eylül’de ikinci bir kanama geçirdi ve 17 Eylül 1982’de, 45 yaşında hayata veda etti.

Theodorakis ve Tsitsanis gibi uzun kariyerlerle “efsane” statüsüne yaşarken erişen isimlerin aksine, “Loizos efsanesi” onun ölümünden sonra inşa edildi. Görece kısa kariyerindeki “entecho laiko” (sanatsal halk müziği) türündeki ısrarı ve politik duruşu mirasının yeniden ve daha derinden değerlendirilmesine yol verdi. Arkadaşlarının, meslektaşlarının ve dinleyicilerin anlattığı anekdotlar, onun karakterini öne çıkardı: İnce espri anlayışı, alçakgönüllülüğü, doğal liderliği ve en önemlisi anı yaşama

yeteneği. Bir konser sırasında orkestrayı durdurup seyirciye “Gördünüz mü ayı?” diye sorması, onun karakterine dair çok şey anlatmaktadır.

1985’te Atina Olimpiyat Stadı’nda düzenlenen anma konserine 50.000’den fazla kişinin katılması ve Dalaras, Alexiou, Galani, Papakonstantinou gibi dev isimlerin onun şarkılarını söylemesi, Loizos’un Yunan müzik pantheonundaki yerini kalıcılaştırmıştır. 2007 yılı Yunanistan’da “Manos Loizos Yılı” ilan edilmiştir.

Akdeniz’in Sıcak İnsanının İçten Sesi

Manos Loizos, yirminci yüzyıl Yunan müziğinde benzersiz bir köprü işlevi gördü. Geleneksel rebetiko ve laiko’nun ruhunu, modern orkestrasyon ve sofistike armonilerle buluşturdu. Theodorakis’in epik ve devrimci tonuna karşılık, o, mahallenin, göçmenin, işçinin, âşğın içli ve samimi sesi oldu. Politik mesajı müziğinde insan hikayelerinin içinden verdi; bir direniş marşı kadar, bir aşk şarkısı da yazabildi. Mısır’da doğup Atina’da yeşeren, cunta tarafından baskılanıp halk tarafından bağrına basılan bu hayat, neredeyse tüm yirminci yüzyıl Yunan tarihinin müzikal bir özeti gibidir. Ölümünün üzerinden onlarca yıl geçmesine rağmen, “Ola Se Thimizoun”, “Evdokia”, “To Akordeon” gibi şarkıları hâlâ dillerdedir. Ülkemizde onun adını bilmeyenlerin bile bestelerine aşina olduğunu biliyoruz: Olmasa Mektubun, Telli Telli, Maskeli Balo...